

medium noctis, surrexitq; media nocte & apprehēdit fores portæ ciuitatis cum duobus postibus & sera: impositisq; humeris suis portauit ad verticem montis qui respicit Chebron.

ET fuit post hæc, dilexit mulierem in valle Sorec: & vocabatur Dalila. Nescitur an mulier ista fuerit Hebræa an Pelistina: ex eo tamen quod non scribitur Pelistina, innuitur quod nõ erat alienigena sed Hebræa. Parui autē refert q; Hebraicè legitur. in torrente Sorec. Et quo ad nomen mulieris legendum esset Delila. Veneruntque ad eam principes Pelistinorum & dixerunt ei: decipe eum & vide in quo sit fortitudo eius magna, & quomodo eum superare valeamus & vinctum affligere: quod si feceris dabimus tibi singuli mille & centum argentegs. Quot fuerint isti satrapæ Pelistinorum non est scriptu: si: quia tamen quinque erant Pelistinorum ciuitates præcipuæ, creduntur fuisse quinque. & tum auctoritate (dominabantur enim Pelistini Hebræis) tum magnitudine pecuniæ, tū leuitate mali quod comminabantur inferre Samsoni (nõ enim eum emebant ad occidendum aut vulnerandum sed ad affligendum) facile muliebrem animum corruerunt.

Dixitque Delila ad Simson: indica quæso mihi in quo est fortitudo tua magna, & quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Parui refert quod Hebraicè habetur. & quo ligeris ad affligendum te. in idem enim redit sententia. Dixitq; ei Simson: si septem neruicis funibus necdum siccis & adhuc humentibus. Iuxta Hebræum habetur. funibus recentibus quæ non fuerunt siccata ligatus fuero, infirmus ero & vt ceteri homines. Incerta est materia horū funiculorum: quanuis certum sit quod inuenitur quâdoque sicca & quandoque recens. & si libratum fuerit recens contra exiccatum, apparebit quod recens ponitur pro viridi: & significatur funiculi ex virgultis viridibus. Attuleruntq; ad eam satrapæ Pelistinorum septem funes vt dixerat: quibus vinxit eum, latentibus apud eam insidiis & in cubiculo sinem rei expectantibus. Dixitq; ad eum, Pelistim super te Simson. Aduerte prudēs lector, quod mulier nõ studebat ad hoc vt occideretur Samson (facile enim fuisset dormientem à latētibus in aula occidi) sed laborabat vt vinctus traderetur Pelistinis affligēdus: & propterea interpres pro claritate historiæ apposuit finem rei expectātibus. Ligato enim Samfone & dicente muliere Pelisthim super te Samson, tentabatur an ex huiusmodi incussione timoris tanquam superuenientium Pelistinorum Samson præualeret

præualeret vinculis: vt si præualeret, incussisse timorem iocando fingeret mulier: si autem non præualeret, prodiret latentes in cubiculo Pelistini & caperent eum. Et hoc modo intellige singulis vicibus repetita vincula & repetitas cõinationes seu excitationes Pelisthim super te Sãson, cū latētibus. insidiis & rupit funes sicut rûpitur filum stupæ quâdo odorat ipsū ignis: & non est cognita fortitudo eius. Dixitque De lila ad Simson: ecce illustri mihi & falsum locutus es, nunc indica quæso mihi quo ligari debeas. Cui ille respõdit: si ligaueris me nouis funibus quibus non est factum opus, infirmus ero & alius hominibus similis. Quibus rursus Delila vinxit eum, & dixit ei Pelisthim super te Simson, insidia autem manebant in cubiculo: & rupit eos de brachijs suis sicut filum. Dixitq; Delila ad eum, vsquequo decipies me & falsum loqueris, inacta mihi quo ligari debeas: dixitq; ad eam si septem crines capitis mei licio texueris & clauum his circumligatum terra fixeris, infirmus ero. Aiunt capillos Samsonis diuisos fuisse in septem partes quasi septem cincinnos, & propterea scriptum esse septem crines: quia tamen hoc non est certum, tutius est per septē crines intelligere crines vniuersos. erat enim Nazaræus habens longos crines, & septenario numero vniuersitatem significari perspicuum est. Quod cum fecisset Delila, dixit ad eum Pelisthim super te Simson: qui surgens de somno, extraxit clauum cum crinibus & licio. Dixitq; ad eam Delila: quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum: iam tunc illustri mihi & non indicasti mihi in quo sit fortitudo tua magna.

Et fuit cum coartaret eum verbis suis omnibus diebus & molestaret eum, lassata est anima eius vsque ad mortem. Cerne quanta est vis infami amoris muliebris. & hyperbolico sermone describitur lassitudo animi vsque ad mortem. Indicanitque ei totum cor suum & dixit ei: nouacula nunquam ascendit super caput meum, quia Nexiræus Dei sum ab utero matris meæ. Iuxta Hebræum habetur nomen Elohim. si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea & desiciam, & ero sicut ceteri homines. Hinc clarè apparet quod fortitudo Samsonis agnoscebatur ab ipsomet non ex naturalibus viribus, sed speciale donum Dei. capilli enim non conferunt vires: & consequenter rasus non perdit vires naturales. Vidensque Delila quod indicasset sibi totum cor suum, misit & vocauit principes Pelistinorum dicendo, ascendite adhuc semel quia nunc indicauit mihi totum cor suum: qui ascenderunt assumpta pecunia quam promiserant. At illa dor-

mire eum fecit super genua sua, vocavitq; tonsorem & rasit septem crines eius. Intellige hæc vt supra. & caput abigere eum. Iuxta Hebræum habetur. & cepit affigere eum, & recessit fortitudo eius ab eo. Dixitq; Pelisthim super te Simson. Qualis fuerit afflictio non est scriptum. opinetur quisque vt sibi videtur: verumtamen perpendat quod duo simul patrauit mulier. nam & factò afflixit eum, & verbo excitauit eum solita cōminatione Pelisthim super te Samson, & vtrunque ad tentandum si verè recessisset ab eo fortitudo eius. Vnde & subditur quod expergefactus proposuit facere sicut aliis vicib⁹ fecerat. qui de somno consurgens dixit in animo suo. egrediar sicut ante feci & excutiam me, nesciēs quod recessisset ab eo dominus. Mirum est quod nescisse dicatur quod se scire prædixerat, dicit, si rufus fuero recedet à me fortitudo mea. Solutio est quod expergefactus non animaduertit ad caput suū rufum, sed animū applicauit ad vtendū solito robore. in repentinis enim operamur secūdū præexistētē habitū: & propterea dicitur nesciēs quo ad actualem notitiā in illa excitatione. Significantius autē dicitur q; Iehouah recessit à super eum: tū ad insinuandum propriā causam fortitudinis Samsonis fuisse Deū manētem super Sāsonem, manētem autē nō localiter sed secūdum speciale donum assistendi ad vtendum mēbris Sāsonis ad opera tantæ fortitudinis. tum ad insinuandum spiritū diuinum super Samsonem fuisse gratiā gratis datam ad externas actiones fortitudinis: ideo enim scribitur nō solum quod recessit ab eo fortitudo eius, sed etiam quod recessit ab eo Iehouah.

Quem cum apprehendissent Pelisthim. Cōperto per experientiam quod Samson perdidit fortitudinē suā, vocati à muliere Pelistini in aula latentes comprehenderunt eum. statim eruerunt oculos eius. Superfluit, statim. Sed violauerunt fidem effodiēdo oculos Sāsonis. nam promiserāt mulieri ligare eū dūtaxat ad affligendum. & descendere fecerūt eū in Haxā vinclū catenis, & clausum in carcere molere fecerūt. Iuxta Heb. habetur. & ligauerunt ipsum in cōpedibus ferri, & fuit molitor in domo vincitorū. Sententia est clara. Iamq; capilli eius renasci cōperant. Iuxta Hebræum habetur. Et cepit capillus eius germinare sicut fuit rufus. Et est sensus quod raso capite nō fuit priuat⁹ Sāson germine capillorū, sed iuxta solitū naturæ cursum cōperunt capilli crescere. Et scribitur hoc ad significandum regressum Nazaræatus in Samsonem. iuxta legis enim sanctionem si Na-

zaræus

zaræus infra tempus Nazaræatus fuisset rufus, oportebat iterum incipere Nazaræatum: vt patet Nume. 10.

ET principes Pelistinorum congregati sunt ad sacrificandum sacrificium magnum Dagon Deo suo & ad lætitiā: dixeruntque tradidit nobis Deus noster in manum nostram Simson inimicum nostrum. Quod etiam videns populus laudabat Deum suum: dicebat enim, tradidit Deus noster in manus nostras inimicum nostrum & delentem terram nostram & qui occidit plurimos. Et fuit cum iucundum esset cor eorū, dixerunt vocate Simson & faciat ridere nos: qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter columnas. Dixitq; Simson ad puerū qui tenebat manum eius: duc me & fac me tangere columnas super quas domus firmatur, & immittar eis. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & ibi erant omnes principes Pelistinorum: & super tectum circiter tria millia virorum & mulierum qui spectabāt cum luderet Simson. At ille inuocato domino ait: domine Deus meus memento mei. Iuxta Hebræum habetur. Adonai Iehoui memento mei quæso. Supplicantis blandis nominibus sunt preces. & roborā me obsecro tātum hac vice Elohim. Tertium adiicit diuinum nomen, primum domine mi, deinde fontem effendi, & demum gubernatorem ac iudicem vniuersorum inuocat. Nec confidit in auctis capillis qui obsecrat supplex pro robore hac vice, & vlcisca vl-tione vna de duobus oculis meis de Pelisthim. Quauis Pelisthini deos suos laudarent, nihil tamen scribitur zeli diuini in Sāsonem, sed dūtaxat amor vindicādi oculos proprios: vt intelligamus Pelisthinos quidem ex sua idolatria meruisse occidi, Samsonem autē persistentem in cultu veri Dei obtinuisse à Deo robur ad vltionem propriam quam Deus ordinabat ad vltionem quoque diuinam. Et apprehendens Simson duas columnas medias quibus innitebatur domus, alterāque earum dextera & alteram leua tenens, ait moriatur anima mea cum Pelisthim.

Anima proculdubio pro vita corporali sumitur Hebraico loquendi more. elegisse siquidem se mori simul cum Pelisthinois manifestat: quemadmodum princeps exercitus prostraturus hostes, mortem propriam concomitantem nō respuit.

Non elegitur in huiusmodi casibus mors propria in seipsa: sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum vltionis. Perpicuum est autem humanas actiones morales iudicandas esse bonas vel malas moraliter ex per se obiecto consono vel

K iij

dissono

diffono à ratione recta, quicquid sit de concomitantibus: ut patet de hominem iniquum occidente se defendendo, quâuis iniqui cōcomitetur æterna mors in inferno. quia defendens hæc non intendit quâuis cognoscat, sed intendit defendere se, ad quod sequitur & mors corporis & animæ alterius. Concussitque fortiter columnas, cecidit domus super omnes principes & ceteram multitudinem quæ ibi erat: pluresque interfecit moriens quàm ante viuis interfecerat. Descenderunt autem fratres eius & tota domus patris eius, & tulerunt eum & ascenderunt, & sepelierunt eum inter Zorham & Esthaol in sepulchro Manoach patris eius iudicauitque Israel viginti annis.

CAPVT XVII.

Virque vir de monte Ephraim, cuius nomen erat Micha iehu. Qui dixit matri suæ mille & centum quæretes quos se paraucas. Iuxta Hebræum habetur. qui fuerunt ablati à te. Fuerant enim furtiue ablati. & super quibus me audite iurauerunt. Iuxta Hebræum habetur. & in iurasti maledicendo & etiam dixisti in auribus meis. Inuocauerat enim Deum impre-cando malum, ut cōsueuerūt mulieres amissis rebus execrationes dicere. ecce ego habeo eos & apud me sunt. Iuxta Hebræum habetur. ecce argētū meū est, ego accepi ipsum. Fatetur si ius se abstulisse argētū illud, & adhuc esse apud se. & dixit mater eius, benedictus filius meus domino. Nomen est tetragramaton. Et mirū est quod mulier idolatra verū Deū inuocat ad opus idolatrię. ideo enim benedicit filio, quia adimpleturā se iam videt votū suū ad faciendū idola: ut testatur subiūcta. Solutio est quod isti arbitrabatur obsequiū se præstare Deo vero, venerando idola quædā nullius specialis Dei nomine insignita. Coniectura autē huius habetur, tum ex eo quod pluries in hoc negotio repetitur nomen domini tetragramaton, quod est nomen proprium veri Dei. tum quod idola absque aliquo nomine proprio alicuius Dei aut animalis scribuntur in litera. Unde & mater subiungit se sanctificasse argētum hoc domino. & est nomen Tetragramaton, clarè significans obsequij sui votum directum vero Deo. Et reddidit mille & centum argenteos matri suæ: dixitque mater eius. sanctificando sanctificauit argētum domino de manu mea filio meo ad faciendū sculpsile atque constabile. & nunc trado illud tibi. Iuxta Hebræum habetur. & nunc reddidisti ipsum tibi. Litera Hebræico more textitur: prius narrando factū (vide licet quod filius restituit matri argentū) deinde narrādo

do verba matris ad filium interiecta antequā restitutum fieret (videlicet quod sanctificauerat argentum illud Deo, intercedente tamen executione filij: & propterea reddet illud filio ad exequendum votum) & demum repetēdo restitutionem.

Rediditque argētū matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario. Intellige eam dedisse per filium. & fecit ex eis sculpsile atque constabile, quod fuit in domo Micha iehu. Viroque Micha fuit domus Dei. Nomen est Elohim: quod est nomen commune vero Deo & diis secundum opinionem. & fecit Ephod & Theraphim. Quod autem sequitur (id est vestem sacerdotalem & idola) Interpres addidit. Et Ephod significat vestē superhumeralē qua utebantur in sacris: Theraphim autē obscure est significatio. certū tamen est & ex Gen 31. & hinc quod nomen est simulachrorum: nā quæ prius dixerat sculpsile & constabile, modò appellat Theraphim. Aiunt autem Theraphim esse nomen officij, ita quod statua ad officium diuinandi appellabantur Theraphim. & si hoc est verum, explicauit author quorsum hæc simulachra (alterum incisione, alterum fusione facta) culta fuerint. Impleuitque viuis filiorū suorū manum. & fuit ei in sacerdotē. Sæpe legitur actus iste implendi manum ad cōstituendum sacerdotem, sed adhuc non cōperi quid esset. suspicari licet quod implebat manus oleo, tanquā cōsecrādo illius manus: vel quod impleteretur manus aliquo offerēdo primū Deo. Crediderim tamen ego quod implere sumitur pro perficere. & est sensus. perfecit manus perfectione requisita ad manus sacerdotales: quod est vngere manus mixtura ex oleo & sanguine: ut in vnctione sacerdotum legalium apparet. Et hæc sufficiat pro expositione similitum vbi repetuntur. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur hoc faciebat. Non dicitur non erat iudex: & propterea incertum restat tēpus quo hæc gesta fuerunt quæ narrantur ab hoc capitulo vsque ad finem huius libri. iudices enim non dominabantur quemadmodum reges dominantur: & propterea dicendo non erat rex, significatur quod non erat aliquis dominus, non erat aliquis habens potestatem coercendi inuitos & puniēdi &c. & propterea vnusquisque suo arbitrio regebatur.

Virque in tempore illo adolescens de Bethlechem Iehuda, ex cognatione eius. Clarius scribitur Hebræicè, de familia Iehuda: eratque ipse Lenita & peregrinabatur ibi. Mirū est quod iste simul scribitur

scribitur & Leuita & de familia Iudæ: cum tribus Leui & tribus Iudæ essent diuersæ tribus. Cessat autē admiratio, intelligendo Leuitā maternū genus ex tribu Iudæ, paternū verō ex tribu Leui duxisse. Abiitq; vir de ciuitate Beth'lechm Iehuda ad peregrinandū vbiq; sibi cōmodū inuenisset: venitq; in mōtē Ephraim vsque ad domū Michæ. faciēs iter suū. Dixitq; ei Michas, unde venis? & dixit ei Leuita, ego sum de Beth'lechm Iehuda & vado ad peregrinandum vbiq; inuenero. Dixitq; ei Michas: mane apud me & esto mihi in patre ac sacerdote, & dabo tibi decem argēteos annuatim ac veste duplicē. Parui refert quod Heb. habetur. & ordinationē vestīū. integra siquidē prouisio vestīū promittitur. & victū tuū: acquiritq;. Iuxta Heb. habetur. & iuit Leuita. Deinde sequitur. Et voluit Leuita manere cū v. Insinuatur q; extra domū colloquiū hoc fuerit: & q; his aditis Leuita iuit domum & vidit eā, & quod visis omnibus placuit ei manere ibidē. & fuit adolescēs ei sicut vnus ex filiis eius. Impleuitq; Michas manū Leuitæ. Expone vt supra. & fuit ei adolescēs in sacerdote: fuitq; in domo Michæ. Dixitq; Michas: nūc scio quod benefaciet mihi dominus, quia est mihi Leuita in sacerdote. Dicitio interpretata dominus, est nomen tetragramaton: vt hinc etiā cōiciamus quod arbitrabatur Michas in cultu illo obsequiū se prestare vero Deo.

CAP. XVIII.

In diebus illis non erat rex in Israel: & in diebus illis tribus Danitarum querebat sibi hereditatem ad habitandum, nō enim acceperat vsque ad diem illum in medio tribuum filiorum Israel hereditatem. Quia incertum est nobis tēpus de quo est sermo, tutum est intelligere de sorte sufficēte ad habitandum præsētibus tunc Danitis. Et nisi negligentia Danitarum intercessisset, nequaquam scriptura diceret quod vsque ad diem illum non acceperat hereditē suam tribus Dan. Miseruntq; filij Dan de familia sua quinque viros de extremo suo viros filios fortitudinis de Zorha & de Esthaol ad explorandum terram & considerandum eam, & dixerunt eis ite cōsiderate terram: veneruntq; in montem Ephraim vsque ad domū Michæ, & manserunt ibi. Ipsiq; existentibus apud domum Michæ, agnouerunt vocem adolescentis Leuitæ. Alium fuisse modum proferēdi apud Ephraim & alium apud Iudam, ipsa agnitio vocis testatur. declinaueruntque illud & dixerunt ei, quis huc te adduxit, quid hic agis, & quid est tibi hic? Dixitq; ad eos: hæc & hæc præsētit mihi Michas, & me mercede conduxit vt sim ei in sacerdotem.

tem dixeruntq; ei: consule quæsumus deum an secundabit viam nostram per quam ambulamus. Dicitio interpretata deum, est nomen Elohim. Parua istis cura fuit an verum deum an opinatos deos consulerent. Dixitq; eis sacerdos: sit in pace, dominus respicit viam vestram & iter quo pergitis. Iuxta Hebræum habetur. Iehouah in frōte via vestre per quam ambulatis. Verum deū respondet Leuita præcedere eos ad prosperum iter.

Abierunt igitur quinque viri & venerunt in Lais: videruntq; populum qui erat in medio eius habitantem confidenter, iuxta consuetudinem Xidoniorum quietum & securum, nullo ei penitus resistente. Iuxta Hebræū habetur. & nō faciens pudere verbo, in terra hæres coactor. Et est sensus quod nullus erat vexās eos verbis comminator, & nullus vexans eos iure hereditatis tanquam hæres domini super eos, nullus demum vexans eos factō bellico. Deinde immediate sequitur. & distantes ipsi a Xidonis, & verbum non eis cum homine. Recole tamen quod apud Hebræos verbū fumitur quandoq; pro re, & significatur ad literam quod ciuitas ista nullam rem habebat communē cum aliis. Veneruntq; ad fratres suos in Zorham & Esthaol: & dixerunt eis fratres eorum, quid vos? Qui responderūt: surgite & ascēdamus ad eos: vidimus enim terrā & ecce est bona valde, nolite negligere, nolite cessare. Iuxta Hebræum habetur. & vos tacentes? Arguētis verba sunt. Deinde immediate sequitur, ne pigritabimini ad eundem vt inq; e diamini ad hereditandum terram. Hinc clarē apparet negligentia Danitarum ob quam nō acceperant hereditatem, ponendo obicem executioni diuinæ promissionis. Quando intrabitis, venietis ad populum securū & terram latam manibus, quia tradidit eam deus in manus vestras: locū in quo non est defectus alicuius rei quæ est in terra. Dicitio interpretata deus, est nomen Elohim.

Profectiq; sunt inde de familia Danitarū de Zorha & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis. Et ascenderunt & castrametati sunt in Cir'iath Ieharim in Iehuda. hoc est iuxta ciuitatem illam: vt subiuncta testatur. propter quod vocauerunt locū illud castra Dan vsque ad diem hanc, & est post Cir'iath Ieharim. Transferuntq; inde in montem Ephraim: & venerunt vsque ad domum Michæ. Locutiq; sunt quinque viri qui iuerant ad explorandā terram Lais, & dixerunt fratribus suis: nostis quod in domibus istis sit ephod, Iuxta Hebræum habetur. num nostis quod in domibus istis ephod & theraphim & sculptile & conflatile? Aduerte prudens

dens lector, contextum cum coniunctionibus copulatiuis: quoniam hinc argumētum sumitur quod theraphim distinguitur contra sculptile & conflatile Dici tamen potest quod proculdubio distinguitur tanquam nomen officij cōtra nomina artium; hoc est tanquam officium contra res in quibus exercebatur officium illud. & nunc videte quid faciatis.

Declinaueruntq; illuc & venerunt ad domum adolescentis leuita, domum Michæ: & salutauerunt eum pacifice. Et sexcenti viri accincti armis bellicis suis stabant ad ostiū porte: qui erant de filijs Dan. Et ascendentes quinq; viri qui iuerant ad explorādum terrā ingressi sunt illuc ad tollendum sculptile & ephod & theraphim & conflatile: sacerdosq; stabat ad ostium porte, & sexcenti viri accincti armis bellicis. Et isti ingressi sunt domū Michæ: & tulērūt sculptile & ephod & theraphim & conflatile: dixitq; ad eos sacerdos, quid vos facitis? Qui responderunt ei: tace & pone manum tuam super os tuum & veni nobiscum & sis nobis in patrem & sacerdotem, quid est melius esse te sacerdotem domus viri vnius aut esse te sacerdotem tribus & familia in Israel: Et iucundum fuit cor sacerdotis: tulitq; ephod & theraphim & sculptile, & ingressus est medium populū. Verteruntq; se & abierunt: & posuerunt paruulos ac iumenta & preciosa ante se. Ne intelligas res raptas ex domo Michæ: sed quia cum vxoribus & filiis & vniuersa supellectili sexcenti isti viri proficiscebantur ad nouas sedes, timētes quod euenit (videlicet quod homines de familia Michæ congregarentur aduersus eos pro furto idolorum) præmiserunt cautē pueros & reliqua ante se, ne læsio aliqua inferretur eis à familiaribus Michæ.

Ipsi longè erant à domo Michæ: & viri qui erāt in domibus quæ erant apud domum Michæ congregati sunt & persecuti sunt filios Dan. Clamaueruntq; ad filios Dan: qui verterunt facies suas & dixerunt ad Micham, quid habes quod congregatus es? Qui respondit eis: deos meos quos feci tulistis & sacerdotem & abistis. Idola illa quæ theraphim appellata sunt, vocat deos suos. & omnia quæ habeo. Iuxta Hebræum habetur. & quid mihi vltra? Non conqueritur quod Danitæ acceperint omnia quæ habebat: sed quod ea quæ acceperant (videlicet deos & sacerdotem) tantū pendebat vt illis perditis nihil sibi superesse videretur. & dicitis mihi, quid tibi est? Dixeruntq; ei filij Dan: caue ne vltra loquaris ad nos, ne veniant ad te viri animo concitati & ipse cum domo tua pereas. Abieruntq; viri Dan in viam suam: videns autem

Michas

Michas quod fortiores se essent, vertit se, & reuersus est in domum suam.

Et ipsi acceperunt quæ fecerat Michas & sacerdotem qui fuerat ei: veneruntq; in Lais ad populum quiescentem & securum, & percusserunt eos in ore gladij, & ciuitatem succenderunt igni. Quæstio an hæc ciuitas sit illamet cuius mentio facta est Iosue. 19. tractata est ibidem conferendo scripta hæc cum scriptis ibi. Et non fuit liberator quia longinqua erat à Sidone & commercium nō erat eis cum homine, & ipsa erat in valle quæ erat Beth rechoh: adificaueruntq; ciuitatem & habitauerunt in ea. Vocaueruntq; nomen ciuitatis Dan in nomine Dan patris eorū qui natus est Israeli: & quidem Lais nomen ciuitatis erat in principio.

Posueruntq; sibi sculptile. Iuxta Hebræū habetur. Et fecerūt surgere sibi filij Dan sculptile. Intellige hæc verba de filiis Dan qui habitabant siue ibi siue alibi: vt intelligamus quod nō solū isti sexcenti Danitæ sed communiter filij Dan erexerunt sibi sculptile. & Iehonatham filius Gherom filij Moysis. Varia est lectio. antiqui codices Hebræorū habent filij Mesefeh: moderni habent Menasseh. Et legendo Mesefeh, intelligunt Mosem (quamuis nusquam alibi sic scribatur Moses) vel quod auus Ionathā vocabatur Menasseh. Deinde immediatē subiungitur. ipse & filij eius fuerunt sacerdotes tribui Dan vsque ad diem captiuitatis terre. Ex eo quod dicitur tribui Dā trahor ad intelligendum hæc de tribu Dan communiter. & facile verificari potest nō multiplicando sculptilia & sacerdotes: nam potest intelligi quod vniuersa tribus Dan cōcurabat ad hoc sculptile & vtebatur hoc sacerdote. Et dicit vsq; ad diem captiuitatis terræ, non vniuersæ sed illius. sed hoc ad durationem istorum sacerdotū duntaxat refertur: vt cōtextus ipse sonat. Deinde immediatē sequitur. Et posuerunt sibi sculptile quod fecit Michas, omnibus diebus quibus fuit domus Elohim in Silo. Vide disparitatem. sacerdotium Ionathan in filiis durauit vsque ad captiuitatem terræ: sculptile autē Michæ durauit quandiu domus domini fuit in Silo. Et domus quidem domini quanuis quo ad ipsum tabernaculum sine termino certo fuerit in Silo, quo ad officium tamen domus domini desit esse in Silo in morte Heli sacerdotis: & de duratione quo ad officium intellige literam hanc. An autem Ionathan sit nomen propriū illius leuitæ qui ex domo Michæ perrexit cum ipsis sexcentis viris, quanuis non explane-

tur

tur In litera: cōsentaneum tamen rationi est vt quemadmodum explicatur in calce quōd sculptile trib⁹ Dan erat sculptile quod fecit Michas, ita explanetur nomen sacerdotis saepe repetiti absque nomine proprio.

Vna tamen superest quæstio, de duratione sacerdotij vsque ad diem captiuitatis terræ: quia captiuitas terræ fuit post tempora Dauidis: tempore autem Dauidis ordinatū fuit sacerdotium, nec in tribu aliqua permisit Dauid huiusmodi abusus. Crediderim ego propter hanc rationem quod nō est sermo de captiuitate terræ quæ facta post tempora Dauidis, sed de aliqua alia particulari captiuitate illius terræ facta prius: non enim omnia sunt scripta:

CAPVT XL.

T fuit in diebus illis, non erat rex in Israel: fuitque vir Leuita peregrinans in latere. Iuxta Hebræum habetur, in pedibus montis Ephraim. Ima pars motus significatur. qui accepit uxorem. Iuxta Hebræum habetur, mulierem concubinam. Vxor significatur quo ad thorum: sic enim prisca patres appellabant concubinas quæ quo ad thorum duntaxat erant vxores. de Beth'lechem Iehudæ. ad differentiam alterius Beth'lechem in Zabulon. Et reliquit eum. Deficit ante hanc clausulam vna clausula: videlicet. Et fornicata est super eum concubina eius. Hæc est causa quare recessit à marito, quia fornicata est. Deinde sequitur. Et recessit ab eo ad domum patris sui in Beth'lechem Iehudæ: mansitque apud eum quatuor mensibus. Iuxta Hebræum habetur, annum quatuor menses. Quauis dictio interpretata annum, interpretari possit dies: & sic legendum esset, dierum quatuor menses. Elige lector, quem malueris sensum. Surrexitque vir eius & iuit post eam vt loqueretur ad cor eius ad reducendum eam, & puer eius erat eum eo & par asinorum: quæ introduxit eum in domum patris sui, & vidit eum pater puellæ & latatus est in occursum eius. Et amplexatus est eum socer eius pater puellæ, & mansit cum eo tribus diebus: comederuntque & biberunt & manserunt ibi. Et fuit die quarta, surrexerunt mane, & surrexit vt abiret: dixitque pater puellæ ad generum suum, sulci cor tuum bucellapanis & postea ibitis. Sederuntque ac comederunt ambo simul, & biberunt: dixitque pater puellæ ad virum, quæso vt hodie maneat & lateatur cor tuum. Surrexitque vir vt abiret: & compulit eum socer eius, & reuersus est & mansit ibi. Surrexitque mane die quinta vt abiret: dixitque pater puellæ, sulci quæso cor tuum, & remoratus est eum vsque ad

inclinacionem diei. Non est verisimile quōd hæc verba dixerit mane, sed post prandium ad euitandum calorem meridiano. comederuntque ambo. Surrexitque vir vt abiret cum concubina sua & puero: & dixit ei socer eius pater puellæ, ecce nunc dies ad occasum tendit, mane quæso etiā hodie hic & lateatur cor tuum, crasque surgetis in viam vestram & ibitis in tentoria tua.

Noluitque vir manere, sed surrexit & abiit & venit contra Iebus, ipsa est Ierusalaim: ducens secum duos asinos onustos & concubinam. Ipsi Existensibus iuxta Iebus, dies inclinatus erat valde: dixitque puer ad dominum suum, veni obsecro & declinemus ad ciuitatem hanc Iebuseorum & maneamus in ea.

Cui respondit dominus eius: non declinemus ad ciuitatem gentis alienæ quæ nō est filiis Israel. Hinc sumitur argumentū quōd historia hæc fuit tanquam Ierusalaim esset tam Iudæ quā Benjamin. Dicit tamen posset quōd historia hæc fuit medio tempore: videlicet post cōbustionem illā Ierusalaim quæ facta est à tribu Iudæ antequam habitaret Benjamin in ea cum Iebusæis, sed transeamus vsque ad Ghibham: & cum illuc peruenimus, manebimus in ea aut certe in Rama. Transieruntque & abiierunt: & occubuit eis sol iuxta Ghibham quæ est in tribu Benjamin. Diuertieruntque ad eam vt manerent ibi: quo cum intrasset sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere volebat hospitio. Et ecce vir senex venit ab opera sua ex agro in vespera: qui & ipse de morte erat Ephraim & peregrinabatur in Ghibha, homines autem loci illius erant filij Lemini, hoc est filij Benjamin. describitur enim quōd nō solum ciuitas erat in sorte Benjamin sed habitatores erant filij Benjamin: iste autem qui hospitalitati vacauit peregrin⁹ erat, vt pote de tribu Ephraim. Eleuatisque oculis suis vidit senex sedentem hominem. Iuxta Hebræum habetur, virum viatorem. Et ad hoc clarificandum interpret addidit, cum sarcinulis suis. hoc enim in textu non habetur: sed ad explanandum quomodo cognouerit illum esse viatorem, adiunctum est, in platea ciuitatis: & dixit ad eum, quo vadis & vnde venis? Qui respondit ei: transimus de Beth'lechem Iehudæ vsque ad pedes montis Ephraim vnde sum & perrexi vsque ad Beth'lechem Iehudæ, ad domumque domini vado. Nomen est tetragramaton, dom⁹ siquidē dei tūc erat in sorte Ephraim. & nō est vir colligēs me in domū. Platea & senex est asinus nostris, & etiā panis & vinū est mihi & acilla tua & puero cui seruo tuo: nulla re indigemus nisi hospitio. Cui respondit senex: pax tibi sit, ego praebebo omnia quæ necessaria sunt

sunt, tantum in platea ne maneat. Introduxitq; cum in domum suam & pabulum asinis praeiuit: & lauerunt pedes suos, comederuntq; ac biberunt.

Illis epulantibus, ecce venerunt viri civitatis viri filij Beli iahal, id est, absque ingo. Optime interpres addidit, id est, absq; ingo: viri enim liberi ad malum tanquam sine lege significatur. & circumdantes domum pulsauerunt ad ostium: dixeruntq; ad virum dominum domus senem dicendo, educ virum qui ingressus est domum tuam ut abutatur eo. Quauis Hebraice habetur. & cognoscemus eum. cognitio tamen pro actu venereo ponitur: ut subiuncta senis verba manifeste testantur. Egressusq; est ad eos senex & ait: non, fratres mei, non faciatis malum hoc, quia ingressus est vir iste domum meam, cessate ab hac stultitia. Legendum esset, ignominia. fuisse enim ignominia magna. Habeo filiam virginem & hic vir habet concubinam, educam eas ad vos, humilietis eas & vestram libidinem compleatis. Iuxta Hebraeorum honestius habetur. & facite eis bonum in oculis vestris. Sic enim locutus fuerat etiam Lot. vbi disputauimus de peccato offerentium filias, vide ibi, tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Iuxta Hebraeorum habetur. & viro isti non faciatis rem ignominia huius. circumloquitur enim abusum viri. Et nolebatur acquiescere sermonibus eius: quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam & eis tradidit illudendam. Iuxta Hebraeorum habetur. & apprehendit vir in concubina sua, & fecit exire ad eos foras: & cognouerunt eam & abusi sunt ea tota nocte usque mane, dimiseruntq; eam in ascensu aurora. Mirum est quod non acquiescentes verbis senis offerentis concubinam hospiti & propriam filiam, acquiescerint facto hospitis concedentis eis solam concubinam.

Solutio est quod multa alia intercesserunt quae hinc taceatur, nam inferius leuita iste refert coram senioribus Israel quod viri isti querebant occidere ipsum leuitam: quod hinc taceatur. Secundum igitur rei gestae ordinem viri isti primum quaesuerunt abuti leuita illo, nec acquiescerunt precibus senis, deinde vel difficultate vel ira vel nescio qua occasione mutati, ad occidendum leuitam se verterunt: quo se tuente cum aliis qui domi erant, tandem ad hoc deuentum est ut data illis concubina leuitae desisterent a vexatione domus: & sic leuita quasi violentem apprehendit concubinam propriam & compulit illam ad exeundum foras. Hic ordo quadrat scriptis utrobique: diuinare enim oportet.

Sed

Sed tunc occurrit antiqua quaestio, quomodo licuit Leuitae flagitium flagitio repensare: ipse enim factus dedit uxorem suam illis. Solutio est quod flagitium flagitio repensare nunquam licet: sed repensare passionem inferendam sibi ex vno alieno flagitio altera passione inferenda ex minore alieno quoque flagitio, nullum peccatum est. In proposito autem Leuita patri mortem propriam repensauit supplicio uxoris: ita quod non consentit in adulterium uxoris, sed in supplicium quo affligenda erat a tot vexatoribus secundum actus venereos: & quemadmodum vxor inuita passa est (& ideo excusatur) ita Leuita inuitus uxoris supplicium pertulit ut vitam propriam seruaret, non crederet uxorem inde morituram. Sed restat quaestio an licuerit viro passionem propriam repensare passione uxoris inuitae? Solutio est quod excusatur a tanto (eo quod vxor est aliquid viri) sed non a toto: quia non subditur vxor viro quo ad hoc. Et mulier recedentibus tenebris venit ad ostium domus vbi erat dominus eius, & ibi corruit.

Maneque factus surrexit dominus eius, & aperuit ostium domus, & egressus est ut iret in viam suam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium, & manus eius erant super limen. Et dixit ad eam, surge & eamus: qua nihil respondente intelligens quod esset mortua, tulit eam & imposuit asino, reuersusque est in domum suam.

Quam cum esset ingressus, accepit gladium: & cadaver uxoris cum ossibus eius in duodecim frustra concidit, & misit in omnes terminos Israel. Fortè duo misit in tribum Menassis, quia media trans flumen habitabat Iordanis: & fortè etiam ad ipsam tribum Benjamin misit suam partem, ne non requisita videretur.

Quod cum vidissent singuli conclamabant. Parui refert quod aliter introducit Hebraice. Et erit omnis videns & dicet, non fuit & non fuit visum sicut hoc a die quo ascenderunt filij Israel e terra Aegypti usque ad diem hanc: ponite vobis super hoc, consulite & loquimini. Verum quoniam sententia in idem redit, transeho huiusmodi leuia.

CAPVT XX.

Egressi sunt omnes filij Israel, & congregatus est ceterus terra qua vir vnus a Dan usque ad Beersebah, & terra Ghilhad.

Meminit specialiter terrae Ghalagad, quia erat extra terram promissionis. Et appellatione Ghalahad venit vniuersa regio trans Iordanem, in qua erant duae tribus & dimidia, ad dominum in Mixpa. Optimè principium couenire ad sup-

L

plicandum

placandū Deo. Et est fermo de Maspha quæ erat in tribu Iuda. Steteruntq; anguli totius populi omnium tribuum Israel. hoc est principes totius populi quos capitaneos milites appellant. in ecclesia populi Dei, quæ triginta millia virorum peditum pugnantium. Dicitio interpretata Dei, est nomen Elohim. descriptio enim loco vbi conuenerunt, describitur vnitas populi colentis vnum Deum, vt zelus Dei ratio conueniendi declaratur. Et audierunt filij Biniamin quod ascēdissent filij Israel in Mizpam: dixeruntq; filij Israel, loquimini quomodo fuit malum hoc.

Responditque vir Leuita maritus mulieris occisa & ait: veni in Ghibbam Biniamin cum vxore mea ad hospitandum. Et surrexerunt aduersum me heri Ghibba: & circumdederunt nosse domum in qua manebam volentes me occidere. Ecce ex relatione Leuitæ apparet quod tacitum fuit in precedente capitulo. Vxorēq; meam vexerunt & mortua est. Quam arreptam in frustra concidi, misiq; eam in omnes terminos possessionis vestra. Iuxta Hebræū habetur. hereditatis Israel. Et statim sequitur, quia fecerunt fornicationem & iraminiam in Israel. Et statim sequitur. Ecce omnes vos filij Israel: date vobis verbum & consilium hic. Modus loquendi variatur, sententia autem in idem redit: & propterea in huiusmodi leuibus pertransimus.

Surrexitque totus populus, tanquam vir vnus dicendo: non recedemus in tentoria nostra nec in suam domum quisque declinabit. Sed hoc contra Ghibbam in sorte faciemus. decem viri accipiantur e ceterum ex omni tribu Israel, & ceterum de mille, & mille de decem milibus vt componerent exercitus cibaria vt possimus pugnantes contra Ghibbah Biniamin reddere ei quod pro scelere meretur. Conuenitque omnis vir Israel in ciuitatem, tanquam vir vnus socij. Quauis non explicetur nomen ciuitatis, subiuncta tamen insinuant quod in ciuitatem Maspha venerint: explicatum enim fuerat nomen ciuitatis. nam in capitulo vltimo clarè dicitur quod in Maspha iurauerunt quod non darent filias suas filiis Biniamin: hoc autem iuramentum fuit post negatam iustitiam à Beniamitis. Miseruntque tribus Israel nuncios ad totam tribum Biniamin dicēdo: quod malum hoc quod factum est in vobis? Et nunc iradite homines de Ghibba qui hoc flagitium perpetrarunt vt moriantur & auferatur malum de Israel. Non fuerat in culpa vniuersa tribus Benjamin & propterea tota tribus requiritur ad opus iustitiæ, ad vindictam malefactorum. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel vocem audire: sed congregati sunt filij Biniamin

Biniamin è ciuitatibus in Ghibbam vt exiit ad bellum contra filios Israel. Inuentaque sunt de Biniamin viginti quinque millia. Corrupta est litera, Legēdum est. viginti & sex millia virorum educentium gladium. sic enim habet Hebraica veritas. Præter habitatores Ghibba qui septingenti erant, viri fortes ita sinistra vt dextera præliantes. Oppositum habetur Hebraicè: nam legitur. vir electus, clausus manum dexteram suam. De quolibet istorum septingentorum dicitur clausus manum dexteram suam, quia sinistra utebantur pro dextera: vt latius declaratum fuit superius cum de Aioth idem scriptum fuit. omnes isti funda iacebant lapides ad capillum, & non desiciebant. Hyperbolicus est fermo.

Virorum quique Israel præter filios Biniamin inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios & paratorum ad pugnam. Qui surrexerunt & venerunt in domum Dei, hoc est in Silo. Iuxta Heb. habetur. & ascēderunt in Beth'el. sed interpres expofuit, hoc est in Silo. Verè venerunt in domum Dei, ita quod Beth-el nō est nomen proprium loci, sed sunt duæ dictiones. Beth enim significat domum, & El significat Deū. Testatur enim subiuncta quod de domo Dei hoc est de tabernaculo vbi erat arca fœderis & summus sacerdos, est fermo. cōsulueruntq; Deum. Nomen est Elohim, cuius est iudicia vindictæ decernere. atque dixerunt, quis erit in exercitu nostro princeps certaminis? Similis accidit hinc varietas ei quæ commissa est in principio huius libri. nam Hebraicè habetur. quis ascendet nobis in principio ad bellum contra filios Biniamin? Non petitur dux exercitus: sed quæ tribus primam aciem habebit, quibus respondit dominus Iudas sit dux vester. Iuxta Hebræum habetur. Iehuda erit in principio. Caput totius exercitus decernitur tribus Iudæ: vt videlicet sit prima ad pugnandum.

Surrexeruntq; filij Israel mane, & castrametati sunt cōtra Ghibbam. & egressi sunt viri Israel ad prælium contra filios Biniamin: & disposuerunt viri Israel cōtra eos præliū ad Ghibbā. Egressiq; filij Biniamin de Ghibba, postmerunt de filiis Israel die illo viginti duo millia virorum. Et confortatus est populus virorum Israel: & addiderunt vt disponerent prælium in loco in quo disposerant die prima. Ascēderuntque filij Israel & steterunt ante dominum vsque ad vesperam: & interrogauerunt in domino dicendo, addā ultra procedere ad dimicandum contra filios Biniamin fratris mei an nō? quibus respondit dominus, ascendite ad eum. Accesseruntque filij Israel ad filios Biniamin die secunda. & egressus est Biniamin in occursum eorum

eorum de Ghibba die secunda: & prostrauerunt de filiis Israel adhuc decem & octo millia virorum educentium gladium. Mirus euentus. deo siquidem approbrante immo date eis caput aggressi sunt iustissimum bellum, & tamen bis cæsi sunt & tanta multitudo perempta cum turpi fuga. Occulta sunt nobis iudicia Dei quo ad eorū rationes in specie: in genere autem scimus quod iusta sunt. in litera siquidem nulla innuitur ratio nisi quod tertia duntaxat vice fit mentio maioris humilitatis ac deuotionis in Deum Israelitarum, narrando quod tunc non aliqui, sed omnes filij Israel venerūt ad domum Dei, & quod nō solum fleuerunt (vt secunda vice) sed etiā quod ieiunauerunt, & tertio quod obtulerunt holocausta & pacifica: & demū fit mētio quod erat ibi arca dei & Phinees pōtifex stabat ante arcā, & quod per ipsum cōsuluerunt Deum. Hæc tamen duo vltima de arca & de Phinees nō arctantur ad tertiā vicem: quoniā expressē veritas Hebraica habet quod arca erat ibi in diebus illis, & similiter Phinees in diebus illis: per hoc enim insinuat quod nō tantū illa tertia vice sed in illis diebus quibus fuit bellū erat ibi & pōtifex. Nulla itaque ex hac scriptura habetur ratio ex parte Dei quare prima & secunda vice Israëlita succubuerunt, tertia autem victores fuerunt, nisi quia tertia vice fuit concursus totius populi, & adiunctum est ieiunium cū holocaustis & pacificis. Dico autem ex parte Dei, ad differentiā humanæ industriæ quæ adhibita fuit non prioribus vicibus sed tertia: videlicet de ordinata simulatione fugæ ad educendum Beniamitas longè à ciuitate & diuidendum eos in diuersas vias, & ordinatis simul insidiis tum ad comburendum ciuitatem tum ad percutiendum euadere volentes.

Ascenderuntq; omnes filij Israel & totus populus & venerunt in domum Dei: fleueruntque ac manserunt ibi corā domino & ieiunauerunt die illa vsque ad vesperam: & obtulerunt holocausta & pacifica coram domino. Interrogaueruntq; filij Israel in domino: & ibi erat arca federis Dei in diebus illis. Nomen est Elohim, cōsonans fœderi tabularum quæ erant in arca. Et Pinchas filius Elhazari filij Aharon stabat ante eam in diebus illis dicendo, addam vltra egredi ad prælium contra filios Beniamin fratris mei an cessabo? Hinc patet rem hanc gestā fuisse viuente adhuc Phinees. dixitq; dominus, ascendite quia cras dabo eum in manum tuam.

Posuitq; Israel insidias cōtra Ghibbam per circumitum, ascende-

runtque filij Israel ad filios Beniamin die tertia, & disposerunt ad Ghibbam sicut semel & iterum. Egressiq; filij Beniamin in occursum populi, euulsi sunt à ciuitate: & ceperunt percutere de populo fugiente sicut semel & iterum per duas semitas. Arte fugiebant per diuersas vias vt diuiderent persecutores, quarum vna ascendebat in Bethel. Duæ sunt dictiones, vt prædictum est. & altera in Ghibbam. Iuxta Hebr. adiugitur, in campo. & deinde sequitur, circiter triginta viros in Israel. Scito quod Ghabaha quādoque est nomen proprium: vt hætenus ciuitas in qua commissum fuit tantum scelus vocata est Ghabaha, quandoque verò est nomen appellatiuum, & significat collem: & sic fuit hic propter quod adiungitur in cāpo. Discerne ergo prudēs lector, quando est nomen proprium & quando appellatiuum. Putauerunt enim filij Beniamin eos fugere sicut prius: filij autem Israel dixerunt, fugiamus & euellamus eos ex ciuitate ad semitas. Omnes itaque viri Israel surgentes de loco suo struxerunt aciem in Bahalthamar: insidiæq; Israel paulatim se aperire ceperunt. & ab occidentali ciuitatis parte procedere. Et venerunt cōtra Ghibbam decem millia virorum electorum de Israel, & prælīū aggrauatum est: illique non intellexerunt quod ex omni parte ipsis instaret interitus. Percussitq; eos dominus in conspectu filiorum Israel. Summo Deo attribuit scriptura victoriam. & interfecerunt filij Israel de Beniamin in die illa viginti quinque millia & centū viros, omnes bellatores & educentes gladium. Hic quidem describitur numerus occisorum Beniamitarum quantum ad tempus, videlicet illo die: inferius autem describitur idē numerus in tres diuisas partes, quia describitur quo ad locum. & horum decem & octo millia in loco vno, quinq; millia verò alibi, & duo millia demum vltra tendentia occisa sunt.

Filij autem Beniamin cum se inferiores esse vidissent, ceperunt fugere quod cernentes filij Israel dederunt eis ad fugiendum locum, vt ad preparatas insidias deuenirent quas iuxta ciuitatem posuerāt. Quæ cum repente de latibus surrexissent & Beniamin terga cedentibus daret, ingressi sunt ciuitatem & percusserunt eā in ore gladij. Signum autem dederant filij Israel in quos in insidiis collocauerant, vt postquam ciuitatem cepissent ignem accenderent: vt ascendente in altum fumo captam ciuitatem demonstrarent. Verteruntque se filij Israel in prælīo: filij autem Beniamin putauerunt eos fugere, & instantius persequabantur cæsis ex exercitu Israel circiter triginta viros. Combustio autem cepit ascendere è ciuitate vt columna fumis

respexitq; Biniamin post se, & ecce ascendebat combustio ciuitatis ad caelum. Viri autem Israel reuerterunt se: quod cum vidissent filij Biniamin in fugam versi sunt. & ad viam deserti ire ceperunt, illuc quoq; eos aduersarius persequentibus: & qui ciuitatem succederant occurrerunt eis. Atque ita factum est vt ex vtraque parte ab hostibus caderentur, & sine quiete conculcarentur vsque ad orietalem plagam ciuitatis Ghibha. Cecideruntq; de Biniamin decem & octo millia virorum: & omnes qui erant viri fortes. Quod cum vidissent qui remanserant de Biniamin, vtrierunt se & fugerunt in solitudinem ad petram Rimmon, in qua fuga occisa sunt in semitis quinque millia virorum: & persecuti sunt filij Israel Biniamin vsque ad Ghibbon, & percusserunt ex eo duo alia millia virorum.

Fueruntq; omnes qui ceciderunt de Biniamin de diuersis locis viginti quinque millia virorum, eductum gladium in die illa. Non aduersatur hæc summa prius scriptæ summæ viginti quinque milliū & centum: subintelliguntur enim centum taciti. Remanserunt itaque de omni numero Biniamin qui euadere poterant & fugere in solitudinem, sexcenti viri: manseruntq; in petra Rimmon quatuor mēsi bus. Supputādo filios Beniamin superius scriptos, perspicuum est fuisse vigintisex millia & septingentos, mortuos autem ex his viginti quinque millia & centum: residui igitur fuerunt mille & sexcenti: quo itaque pacto verificatur ista litera narrans quod residui fuerunt sexcenti viri? Solutio est quod mille viri occisi in primis duobus congressibus subtrahuntur, nulla enim in litera fit mentio de Beniamitis occisis in primis duobus præliis: sed narrando demum remansisse duntaxat sexcentos, insinuat quod mille occisi fuerant in primis præliis. Regressi autem viri Israel ad filios Biniamin, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt: cunctasque ciuitates quæ inuenta sunt vorax flamma consumpsit. Magna apparet crudelitas sæuire in mulieres ac infantes ex tribu Beniamin nulli ætati nullique sexui parcendo: nescio quo iure hoc fecerint, cum in lege Moysi clarè inhibeat occidere filios pro peccatis parentum. Suspicio autem ab exēplo maiorum didicisse quod quādo cūque domus vel ciuitas decerneretur anathema (siue alieni siue Israelitici generis) tūc interimēbant omnes sine discretionē. & propterea tales censuerunt tunc filios Beniamin. Et mos iste fultus est auctoritate legis Deuterono. 13. vbi decernitur quod ciuitas Israelita declinans ad idolatriam puniatur sic. similiter fultus est à iudi-

à iudicio Iosue qui Hachan cum suis omnibus obruit.

CAPVT XXI.

Venerant autem filij Israel in Mixpa dicendo: nullus ex nobis dabit filiam suam Biniamin in uxorem. Hinc clarè habes quod in Maspha existētes filij Israel acceperant responsum negatæ iustitiæ à filiis Beniamin. nam post negatam iustitiam iurauerunt se non tradituros illis filias suas in uxores. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo. Iuxta Hebræum habetur. Et venit populus Beth'el, & sederunt ibi vsque ad vesperam in conspectu Elohim: lenaueruntque vocem suam & fleuerunt fletu magno. Commiseratio populi respectu tribus Beniamin describitur. Ac dixerunt: quare domine Deus Israel. Solita sunt nomina. Iehouah Elohe Israel. implorat enim summi Dei ac gubernatoris eorum consilium. fuit hoc in Israel, vt deficeret hodie ex Israel vna tribus? Angustia erāt vndique. nam dare residuis in uxores proprias filias, erat periuriū: admittere autem mulieres finitimas, erat contra legem.

Altera autem die diluculo consurgentes exstruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta & pacificas victimas. Mirum est quod ibi (videlicet in loco domus Dei) ædificauerint altare, propterea quod altare holocaustorum erat ibi secundum legis decretum. Solutio est quod altare factū à Moysi non erat sufficiens ad sacrificia populi: & propterea in supplementum ædificatum est nouū altare, vel antiquū illud altare passum ruinā fuerat. Ignoramus enim gesta illius tēporis. Dixeruntq; filij Israel, quis nō ascendit in exercitū domini de vniuersis tribubus Israel: magno enim iuramento se cōstrinxerant: cū essent in Mixpa, interficere eos qui defuissent. Et alterū iuramentū (videlicet interficiendi Israelitas qui deessent huic cōmuni bello) factū narratur in Maspha. Et ducti penitentia filij Israel erga fratrem suum Biniamin dixerūt: ablata est hodie tribus vna de Israel. Vnde accipiet qui remanserūt uxores: omnes enim in cōmune iurauimus per dominū, non daturus nos eis filias nostras in uxores. Idcirco dixerunt, quis est de omnibus tribubus Israel qui non ascendit ad dominum in Mixpa? & ecce inuenta sunt habitatores Iabes Ghilhad in illo exercitu non fuisse. Iuxta Heb. habetur. & ecce non venit vir ad castra ex Iabes Ghilhad ad congregationem. Narratur factum: videlicet quod Iabes non venerant ad congregationem castrorum. Eo quoq; tempore cum essent in Silo, nullus ex eis ibi reperiendus est. Iuxta Heb. habetur, Et numeratus est populus: & ecce non

vbi vir ex habitatoribus iabes Ghilhad. Prius narratum est quod non interfuerunt Iabites: nunc narratur modus quo comperitur est quod Iabites non interfuerunt, videlicet recensendo populum qui interfuit exercitui.

Miserunt itaque decem millia. Legendum est. Miseruntque illic congregationem duodecim millium virorum fortium. sic enim habet Hebraica veritas. & praeceperunt eis dicendo, ite & percutite habitatores Iabes Ghilhad in ore gladij, & mulieres & paruulos, Et hoc est quod obseruare debetis: omnem masculum & omnem mulierem quae cognouit virum interficite. Ecce iterum scuitia innocentes Israelitici generis: & certe non ob magnum scelus, sed ob negligentiam maiorum. Inuentaeque sunt de habitatoribus Iabes Ghilhad quadringentae puellae virgines quae non nouerant viri thorum & adduxerunt eas ad castra in Silo in terra Chenahan. Dicitur in terra Chanahan, cuius Iabes Ghalahad erat trans Iordanem vbi erat duae tribus & dimidia, nec erat pars terrae promissionis quae appellatur terra Chanahā. Misitque tota congregatio & locuta est ad filios Biniamin qui erant in terra Rimmon: & vocauit eos in pace. Et reuersus est Biniamin in tempore illo, & dederunt eis mulieres quas viuificauerant ex mulieribus Iabes Ghilhad. & non suffecerunt eis sic.

Totusque Israel valde doluit, quia fecit dominus fracturam in tribubus Israel. Dixeruntque seniores congregationis, quid faciemus reliquis qui non acceperunt uxores? omnes enim de Biniamin feminae conciderunt. Et dixerunt: opus est vt sit haereditas illi qui euaserunt de Biniamin, vt non deleatur vna tribus ex Israel. Nosque non possumus dare eis uxores de filiabus nostris: constructi iuramento quo diximus, maledictus qui dederit uxorem Biniamin. Et dixerunt: ecce solennitas domini est in Silo anniuersaria, quae sita est ad septentrionem vrbis Beth'el ad orientalem plagam via quae de Beth'el tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Libona. Interpretis expositoris officio fungitur. nam Hebraice habetur. quae a Septentrione ad Beth'el ad Orientem via ascendenti a Beth'el ad Sechem, & a meridie ad Lebonam. Sic describitur in textu Hebraeo situs huius festiuitatis. festiuitas enim ista erat quidem festiuitas domini in ciuitate Silo vbi erat arca Dei: sed extendebatur quasi processio festiua vsque ad certum locum extra ciuitatem, cuius loci situs describitur relatiue ad tres caeli plagas.

Praeceperuntque filiis Biniamin dicendo, ite & latitate in vineis: enimque videritis filias Silo ad ducendos choros ex monte, procedere, exci-

te repente de vineis, & rapite vobis vnusquisque uxorem suam de filiabus Silo: & pergite in terram Biniamin. Duplex quaestio occurrit altera, an senes isti periurium incurrerint prouidendo Biniamitis de filiabus suorum in uxores: vniuersi enim iurauerant. Altera, an & senes & Biniamitae peccauerint peccato raptus. Solutio primae est quod ipsi qui iurauerant, scientes formam iuramenti, interpretati sunt iuramentum fuisse vinculum singulorum: videlicet quod nullus propriae filiam daret Biniamitis in uxorem. & propterea non fuerunt periuri tam tradendo illis filias Iabes quam tradendo filias Silo: isti enim senes neutrius erant ciuitatis. Solutio secundae est quod cum voluntate & proposito maleficia distinguantur, & in hac actione nulla fuit voluntas rapiendi, non est commissum peccatum raptus formaliter sed raptus dicitur materialiter. non enim tendebatur ad iniuriam inferendam parentibus & consanguineis aut puellis (vt patet) se-ton & Chil'ion Eph'raim de matrem parentum ob iuramentum sunt regionem Moab, & fuerunt ibi pinam adimpleretur voluntas Nahom: & remansit ipsa ac duorum ramenti fuissent: vt rei probates Moabitidas, nomen vnus Horpa vel fratres earum ad litigandumanserunt ibi circiter decem annos. Et eorum non enim rapuerunt eas in Iach'lon & Chil'ion: remansitque rogantibus vt acciperent non decario.

Iuxta Hebraeorum longè aliter, & reuersa est ex regione Moab: libet uxorem suam in bello, quia quod visitasset dominus populum suum, pabimini. Integrant senes ex du loco in quo erat & duae nurus eius rapinae. alterum est quia non prouidendo ad terram Iehude. Dixitque Ghalahad cuilibet filiorum Beniamin vnaqueque in domum matris enim ducenta. & in capite hoc tri ordiam sicut fecistis cum mortum communis deliberatio prouidit inueniatis requiem, tu seniorum autoritas concurrens ad hanc rapinam. Alterum est quod hoc modo sine culpa vestra sine violatione periurij adimpletum est quod omnes desiderabamus: quia non vos dedistis ipsis uxores, quod fuisset contra iusiurandum quemadmodum tempus imputasset vobis periurium: durabat siquidem tempus quo culpam fuissent si ipsi dedissent filias suas Biniamitis. sic autem non vos dedistis, & ipsi habent uxores filias vestras absque hoc quod possitis culpam. Et hinc patet quod ad suppleendum impotentiam patrum ad dandum proprias filias, ordinabatur directe haec actio.

Feceruntque ita filij Biniamin, & tulerunt uxores iuxta numerum suum

sum de iis quæ ducebant choros quas rapuerat: abieruntq; & reuer-
si sunt in hereditatem suam, adificaueruntq; ciuitates & habitauerunt
in eis. Abierunt quoque inde filij Israel in tempore illo, unusquisque
ad tribum suam & familiam suam: exieruntque inde quilibet ad
hereditatem suam. In diebus illis nõ erat rex in Israel: sed unusquis-
que quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

Et sic finitur liber Iudicum. Romæ die X XIII.

Iulij. M.D. XXXI.

THOMAE DE VIO

CAIETANI, CARDINALIS SANCTI

Xyfti, in librum Ruth annotaciones.

trans Iordanem vo-
erat pars terræ promissionis qua
Mistiq; tota congregatio & locuta est
perra Rimmon: & vocauit eos in pa-
tempore illo, & dederunt eis mulieres
ribus Iabes Ghilhad. & non suffecerunt
Tribusque Israel valde doluit, qui
tribubus Israel. Dixeruntq; senior
mus reliquis qui nõ acceperunt vxores
mina conciderunt. Et dixerunt: opus est
runt de Biniamin, vt non deleatur v-
possimus dare eis vxores de filiabus
diximus, maledictus qui dedit v-

lemnas domini est in Silo

uterinis: *in h. el ad n. m. p. t. e* testantur verba Noëmi ad nu-
rus suas, dicendo quoddam p̄sa est inepta ad generandum filios
qui sint mariti earum & car. Secundum in eodem capitu-
lo quaestiuncula non caret quomodo Noëmi hortata est
Ruth post reuersam alteram Nurum dicendo ecce reuersa
est fratria tua ad opulum suum & ad Elohe suos, reuerte-
re post eam. haec enim exhortatio sonat reuersionem ad ido-
latriam: nam Moabitæ idolatræ erant. Solutio est quoddam hoc
interueniebat per accidens relatiuè ad intentionem Noëmi:
ipsa siquidem nihil aliud intendebat nisi consolationem nu-
rus vt nuberet & quiesceret. vnde & non dixit reuertere ad
Elohe tuos, sed reuertere post fratriam tuam: quæ reuera

amore

amõre nuptiarum reuersa fuerat. Tertium de diuinis nomi-
nibus dicendum esset, quia bis in hoc primo capitulo deus
nominatur Sadai: nisi alias hoc idem nomen in libris Moſis
tractassemus.

Demum in calce libri genealogia à Phares vsq; ad Da-
uidem scripta testatur libellum hunc scriptum fuisse non so-
lum post natum Dauidem sed etiam postquã Dauid factus
est rex. hoc enim insinuat ex hoc quoddam solus Dauid hęc
nominatur filius Isai. Quis autem fuerit author libri huius
nescitur. Plura non occurrunt scribenda circa libellũ hunc.

LIBRI RVTH CA. I.

T fuit in diebus quando iudicabant iudices, fuit fames

E in terra: abiitq; vir de Beth lechem Iehudæ vt peregrin-
naretur in regione Moab, ipse & vxor eius & duo liberi
eius. Nomenq; viri Elimelech, & nomẽ vxoris eius Nahomi, & no-
men duorum filiorum eius Mach'lon & Chil'ion rathæi de
Beth lechem Iehudæ: ingressiq; sunt regionem Moab, & fuerunt ibi.

Et mortuus est Elimelech vir Nahomi: & remansit ipsa ac duo
filij eius. Acceperuntq; sibi vxores Moabitidas, nomen vnus Horpa
& nomen alterius Ruth: & manserunt ibi circiter decem annos. Et
mortui sunt etiam ambo ipsi, Mach'lon & Chil'ion: remansitq; mu-
lier orbata duobus liberis ac marito.

Surrexitq; ipsa & nurus eius, & reuersa est ex regione Moab:
audierat enim in regione Moab quoddam visitasset dominus populũ suũ,
dando eis panem. Et egressa est e loco in quo erat & duæ nurus eius
cum ea: abieruntq; per viam redeundo ad terram Iehudæ. Dixitq;
Nahomi duabus nuribus suis: ite redite vnaquæq; in domum matris
sue, faciat dominus vobiscum miseriam sicut fecisti cum mor-
tuis & mecum. Des dominus vobis vt inueniatis requiem vnaquæq;
in domo viri sui: & osculata est eas, leuaueruntq; vocem suam & ste-
uerunt. Dixeruntq; ei: tecum peregemus ad populum tuum. Quibus
illa respondit: reuertimini filia mea, cur venitis mecum: num ultra
habebo filios in utero meo vt viros ex me sperare possitis? Reuer-
timini filia mea ite, iam enim nimis senis vt sim viro: si dicerem est
mibi spes, etiam si essem hac nocte cum viro & etiam parerem fi-
lios, an eos expectabitis donec crescant? an ligabimini ab esse vi-
ris? non filia mea quia amaritudo esset mihi valde magis quam
vobis, quia egressa est in me manus domini. Leuaueruntq; vocem
suam & rursus steterunt: osculatæque est Horpa socrum suam,
Ruth verò adhaesit ei. Et dixit ecce reuersa est fratria tua ad

po-